

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Αντίκτυπος των κοινωνικών δικτύων επικοινωνίας και διάδραση μεταξύ πολιτών/καταναλωτών»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2010/C 128/12)

Ordfører: **Jorge PEGADO LIZ**

Στις 26 Φεβρουαρίου 2009, και σύμφωνα με το άρθρο 29 παράγραφος 2 του Εσωτερικού Κανονισμού της, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή αποφάσισε να καταρτίσει γνωμοδότηση πρωτοβουλίας με θέμα:

«Αντίκτυπος των κοινωνικών δικτύων επικοινωνίας και διάδραση μεταξύ πολιτών/καταναλωτών».

Το ειδικευμένο τμήμα «Μεταφορές, ενέργεια, υποδομές και κοινωνία των πληροφοριών», στο οποίο ανατέθηκε η προετοιμασία των σχετικών εργασιών της ΕΟΚΕ, υιοθέτησε τη γνωμοδότησή του στις 12 Οκτωβρίου 2009, με εισήγητή τον κ. Pegado Liz.

Κατά την 457η σύνοδο ολομέλειας, της 4ης και 5ης Νοεμβρίου 2009 (συνεδρίαση της 4ης Νοεμβρίου 2009), η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε, με 108 ψήφους υπέρ, 2 ψήφους κατά και 10 αποχές, την ακόλουθη γνωμοδότηση.

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει την πολιτιστική, πολιτική και κοινωνική σημασία των κοινωνικών δικτύων επικοινωνίας (ΚΔΕ) στο διαδίκτυο, ως μέσων επικοινωνίας και διάδρασης μεταξύ των ατόμων, στο πλαίσιο της άσκησης του θεμελιώδους δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης.

1.2. Παράλληλα, η ΕΟΚΕ αντιλαμβάνεται το οικονομικό διακύβευμα της ανάπτυξης ΚΔΕ, ιδίως δε τη δυναμική τους όσον αφορά δραστηριότητες εμπορικής επικοινωνίας και κάθε είδους εμπορικής προώθησης.

1.3. Η ΕΟΚΕ τονίζει τις θετικές πτυχές της ανάπτυξης των ΚΔΕ, και ειδικότερα τη συμβολή τους στην εγγύηση της άσκησης της ελευθερίας της έκφρασης σε συγκεκριμένα πολιτικά πλαίσια, στη δημιουργία και την εξάπλωση επιγραμμικών κοινοτήτων ατόμων, στην (επαν)εύρεση φίλων και συγγενών, στην πρόληψη επικινδύνων καταστάσεων για τους ανηλίκους, στη δυνατότητα των τελευταίων να ζητούν βοήθεια μέσω των ΚΔΕ, καθώς και στην ανταλλαγή πληροφοριών στον τομέα της υγείας.

1.4. Ταυτόχρονα, η ΕΟΚΕ ενώνει τη φωνή της με τις οργανώσεις και τους συλλόγους της κοινωνίας των πολιτών, τις οικογένειες και τους απλούς πολίτες, που εκφράζουν εύλογη ανησυχία ως προς τους κινδύνους της παράνομης και καταχρηστικής χρήσης των ΚΔΕ, με συνέπεια την παραβίαση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

1.5. Η ΕΟΚΕ εφιστά την προσοχή ειδικότερα στους κινδύνους που συνδέονται με τη χρήση των ΚΔΕ από ανηλίκους ή άλλες ευαίσθητες ομάδες του κοινού, και συγκεκριμένα από άτομα με περιορισμένες ψηφιακές γνώσεις, τα οποία συχνά πέφτουν θύματα επιτήδειων που τα χρησιμοποιούν για την τέλεση παράνομων πράξεων που προσβάλλουν την προσωπική αξιοπρέπεια και θέτουν σε κίνδυνο τη σωματική ή ψυχική τους υγεία και την ίδια τους τη ζωή.

1.6. Η ΕΟΚΕ χαίρει τις πρόσφατες πρωτοβουλίες της Επιτροπής, και ειδικότερα όσες ελήφθησαν από τη ΓΔ Κοινωνία της πληροφορίας και μέσα επικοινωνίας και τη ΓΔ Δικαιοσύνη, ελευθερία και ασφάλεια για το συντονισμό των φορέων εκμετάλλευσης τέτοιων δικτύων μέσω Κωδικών δεοντολογίας ή καλών πρακτικών.

1.7. Η ΕΟΚΕ φρονεί, ωστόσο, ότι είναι απαραίτητη η ενίσχυση της παρέμβασης της ΕΕ και των κρατών μελών για πληρέστερη ενημέρωση των πολιτών γενικά όσον αφορά τους κινδύνους που σχετίζονται με τη χρήση των ΚΔΕ καθώς και τις καλές πρακτικές που πρέπει να υιοθετήσουν.

1.8. Εκτιμά, επίσης, ότι θα πρέπει να καταβληθούν μεγαλύτερες προσπάθειες για περαιτέρω εμπάδυνση της εκπαίδευσης των νέων από τα πρώτα έτη της σχολικής φοίτησης, για μεγαλύτερη στήριξη των οικογενειών, δεδομένης της σημασίας της γονικής συνοδείας και ελέγχου της χρήσης του διαδικτύου από τους νέους, για την ανάπτυξη τεχνικών μέσων άρνησης και φιλτραρίσματος της πρόσβασης, για καλύτερη πρόληψη των κινδύνων και για αποτελεσματικότερη καταστολή των παράνομων ή επιβλαβών πρακτικών στον κλάδο.

1.9. Ειδικότερα, η ΕΟΚΕ φρονεί ότι οι νέοι πρέπει να συμμετέχουν άμεσα στον καθορισμό λειτουργικών προτύπων, στη διαχείριση και την επίλυση ζητημάτων σχετικών με ΚΔΕ, καθώς είναι οι νέοι που πιθανότατα μπορούν να αντιληφθούν καλύτερα τις προβληματικές καταστάσεις και να προτείνουν τις κατάλληλες λύσεις, κατά τρόπο αποτελεσματικότερο και ταχύτερο.

1.10. Η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να προχωρήσει την σε βάθος ανάλυση του φαινομένου των ΚΔΕ προκειμένου να αποκτηθεί εκτενής γνώση αυτής της πραγματικότητας, ιδίως δε των πολιτιστικών, κοινωνικών και οικονομικών της συνεπειών, καθώς και της δυναμικής τους χρήσης για την προώθηση διευρυμένου διαλόγου για σημαντικά ζητήματα, όπως οι κλιματικές αλλαγές ή η πρωτοβουλία «Παρουσίαση της Ευρώπης στους πολίτες».

1.11. Η ΕΟΚΕ συνιστά στην Επιτροπή, εκτός των καλών πρακτικών αυτορρύθμισης, να εξετάσει τη δυνατότητα θέσπισης μηχανισμών συρρύθμισης που να επιτρέπουν αποτελεσματικό έλεγχο των συμφωνιών καλών πρακτικών, ώστε να διασφαλίζεται η πρόληψη των καταστρατηγήσεων, η καταστολή των παραβάσεων και η αποτελεσματική τιμωρία των παραβατών. Σε περιπτώσεις πράξεων που άπτονται του ποινικού δικαίου και διαπράττονται ταυτόχρονα σε όλα τα κράτη μέλη μέσω των νέων τεχνολογιών των πληροφοριών, η Ένωση θα πρέπει να προσανατολιστεί σταδιακά προς ένα εναρμονισμένο σύστημα ποινικοποίησης και κυρώσεων, το οποίο να διαχειρίζονται συντονισμένα οι αρμόδιοι εθνικοί φορείς.

1.12. Προς τούτο, η ΕΟΚΕ συνιστά στην Επιτροπή, σε συνέχεια της δημόσιας διαβούλευσης που ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 2008, να καταρτίσει πράσινη βίβλο για τα ΚΔΕ όπου θα ορίζονται οι κύριες αρχές για τις μελλοντικές εργασίες, θα αναλύεται ο αντίκτυπος των ΚΔΕ, και κατά την προετοιμασία της οποίας θα πρέπει να ζητηθούν οι απόψεις των ενδιαφερομένων οργανώσεων και ενώσεων της κοινωνίας των πολιτών.

1.13. Η ΕΟΚΕ συνιστά να μελετηθεί η δυνατότητα διεύρυνσης και ολοκλήρωσης των αρμοδιοτήτων των υφιστάμενων κοινοτικών οργάνων με στόχο τη θεσμοθέτηση Διαμεσολαβητή σε κοινοτικό επίπεδο για όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ιδιωτικότητας και της προστασίας των δεδομένων στον κλάδο των οπτικοακουστικών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, με ειδικές αρμοδιότητες στα ΚΔΕ.

1.14. Η ΕΟΚΕ συνιστά στα κράτη μέλη να ενισχύσουν το συντονισμό των πολιτικών τους σε εθνικό επίπεδο, ώστε να δημιουργήσουν ένα συνεκτικό νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση αυτών των καταστάσεων, είτε με την ανάθεση, στις υπάρχουσες εθνικές ρυθμιστικές αρχές, αρμοδιοτήτων τις οποίες θα ασκούν σε συντονισμό μεταξύ τους, είτε με τη σύσταση κατάλληλων ρυθμιστικών μηχανισμών.

1.15. Καλεί δε ιδιαίτερα τους ευρωβουλευτές να εντάξουν κατά προτεραιότητα αυτές τις νέες εξελίξεις στην πολιτική τους ατζέντα, απηχώντας τις αυξανόμενες ανησυχίες της κοινωνίας των πολιτών.

2. Εισαγωγή

2.1. Η παρούσα γνωμοδότηση πρωτοβουλίας έχει αντικείμενο τον αντίκτυπο των ΚΔΕ στη σφαίρα του πολίτη/καταναλωτή. Τα κύρια χαρακτηριστικά των ΚΔΕ είναι ότι πρόκειται για επιγραμματικές υπηρεσίες με στόχο τη δημιουργία και την προσέγγιση κοινωτικών προσώπων με κοινές δραστηριότητες ή ενδιαφέροντα, ή που απλά ενδιαφέρονται να γνωρίσουν τις προτιμήσεις και τις δραστηριότητες άλλων προσώπων, και οι οποίες παρέχουν ένα σύνολο λειτουργιών που επιτρέπουν την αμφίδρομη δράση μεταξύ των χρηστών (http://www.saferinternet.org/ww/en/pub/insafe/safety_issues/faqs/social_networking.htm).

2.2. Τα ΚΔΕ εμφανίζουν ραγδαία εξάπλωση (εκτιμάται ότι 211 εκατομμύρια άτομα, περίπου τα τρία τέταρτα των χρηστών του διαδικτύου, που υπολογίζονται σε 282,7 εκατομμύρια, επισκέπτονται τακτικά αυτές τις επιγραμματικές υπηρεσίες), ενώ χρησιμοποιούνται κυρίως από νέους ηλικίας 16 ετών και άνω, αλλά με σχετικά μικρό δείκτη επισκεψιμότητας για κάποια από τα δίκτυα. Η Επιτροπή⁽¹⁾ εκτιμά ότι τα ΚΔΕ προσελκύουν περίπου 40 εκατομμύρια τακτικούς χρήστες στην Ευρώπη, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι τον περασμένο χρόνο η χρήση τους αυξήθηκε κατά περίπου 35 % και προβλέπεται ότι έως το 2012 ο αριθμός των χρηστών θα έχει υπερδιπλασιαστεί, και θα φθάσει τα 107,4 εκατομμύρια περίπου.

(1) IP/09/232, Βρυξέλλες, 10 Φεβρουαρίου 2009.

2.3. Παράλληλα, οι πολυεθνικές εταιρίες έχουν προσχωρήσει στο νέο φαινόμενο διαφημίζοντας τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους, ενίοτε κατά τρόπο αθέμιτο. Αρχής γενομένης από την εκστρατεία του Obama, ακόμα και οι κομματικοί μηχανισμοί χρησιμοποιούν τις νέες αυτές υπηρεσίες, όπως αποδείχθηκε στις πρόσφατες εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ακόμα και το Βατικανό έγινε μέλος του Facebook (Pope2you.net).

2.4. Συνοπτικά, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ως κύρια χαρακτηριστικά των τόπων κοινωνικής δικτύωσης την τάση προς δωρεάν παροχή της υπηρεσίας, τη ραγδαία αύξηση με εκθετική πρόοδο του αριθμού των χρηστών, την εξαιρετική οικονομική τους αποτίμηση, την ευκολία στη χρήση και τη διαθεσιμότητα λειτουργιών που επιτρέπουν τη διάδραση μεταξύ των χρηστών των υπηρεσιών.

2.5. Στην παρούσα γνωμοδότηση αναφέρονται οι τελευταίες κοινοτικές πρωτοβουλίες που υιοθετήθηκαν σε κοινοτικό επίπεδο, αξιολογείται το ισχύον νομικό πλαίσιο, γίνεται αποτίμηση των ευκαιριών και των κινδύνων που σχετίζονται με τη χρήση ΚΔΕ και παρουσιάζονται συστάσεις και προτάσεις δράσης που αποσκοπούν στην ενίσχυση της ασφάλειας και της εμπιστοσύνης των χρηστών αυτών των μέσων.

3. Ο αντίκτυπος των ΚΔΕ και οι σχετικοί κίνδυνοι

3.1. Οι υπηρεσίες ΚΔΕ στο διαδίκτυο αποτελούν ένα αναδυόμενο κοινωνικό φαινόμενο, του οποίου η τεχνολογική διάσταση βρίσκεται σε συνεχή ανάπτυξη και το οποίο επηρεάζει αποδεδειγμένα τον τρόπο δημιουργίας και διαχείρισης διαπροσωπικών σχέσεων μέσω του διαδικτύου.

3.2. Σύμφωνα με την ανάλυση της ComScore, και για να δοθεί μια εικόνα των διαστάσεων του φαινομένου, μόνο η υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης Facebook, ο έκτος δημοφιλέστερος δικτυακός τόπος στον κόσμο, έχει σχεδόν 275 εκατομμύρια επισκέψεις το μήνα. Στην Ευρώπη, η υπηρεσία Facebook είχε 100 εκατομμύρια μέλη τον περασμένο Φεβρουάριο και απορροφούσε τέσσερα λεπτά για κάθε εκατό στο διαδίκτυο, ενώ αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 30 % του συνολικού χρόνου που αναλώθηκε σε τόπους ΚΔΕ, έναντι μόλις 12 % το προηγούμενο έτος.

3.3. Οι θετικές πτυχές της ανάπτυξης των ΚΔΕ είναι αδιαμφισβήτητες, ιδίως η συμβολή τους:

- (i) στη διασφάλιση και άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης σε συγκεκριμένα κοινωνικά και πολιτικά πλαίσια·
- (ii) στη δημιουργία και προσέγγιση των επιγραμματικών κοινοτήτων·
- (iii) στην (επαν)εύρεση φίλων και συγγενών και τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ τους·

(iv) στην πρόληψη επικίνδυνων καταστάσεων για τους ανήλικους και στη δυνατότητα τους να ζητήσουν βοήθεια μέσω των ΚΔΕ·

(v) στην προώθηση αγαθών και υπηρεσιών και την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου.

3.4. Ωστόσο, και με την επιφύλαξη των θετικών πτυχών που προαναφέρθηκαν, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι κίνδυνοι που σχετίζονται με τη χρήση των ΚΔΕ για παράνομους ή επιβλαβείς σκοπούς, και συγκεκριμένα όσοι αφορούν την υγιή ανάπτυξη των ανηλικών (2), εκ των οποίων ξεχωρίζουν, μεταξύ άλλων:

i) η πρόκληση ψυχικών τραυμάτων λόγω προσβολών που διαβίβαστηκαν μέσω αυτών των υπηρεσιών·

(ii) η σεξουαλική παρενόχληση παιδιών και νέων·

(iii) η προβολή φωτογραφιών και βίντεο με γυμνούς ή ημίγυμνους εφήβους, από τους ίδιους ή από τρίτους·

(iv) οι απροκάλυπτες διαφημίσεις πορνείας και υπηρεσιών «συνοδείας» (escort)·

(v) η επανειλημμένη παραβίαση της ιδιωτικότητας και της προσωπικής τιμής και αξιοπρέπειας·

vi) η πρόκληση σωματικών ή πνευματικών βλαβών στους χρήστες·

vii) η ώθηση στη βία, το ρατσισμό και την ξενοφοβία·

viii) η διάδοση ολοκληρωτικών ιδεολογιών φασιστικού χαρακτήρα ή υπερασπιζόμενων τον ναζισμό·

ix) οι αυτοκτονίες νέων, που εικάζεται ότι συνδέονται με τη δημοσιοποίηση αυστηρά προσωπικών υποθέσεων τους μέσω αυτών των δικτύων.

3.5. Θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη η νέα γενιά τεχνολογιών που συνδέονται με τα ΚΔΕ, και συγκεκριμένα οι εφαρμογές που επιτρέπουν το γεωγραφικό εντοπισμό των χρηστών αυτών των δικτύων, οι εφαρμογές που κάνουν χρήση τεχνολογιών αναγνώρισης χαρακτηριστικών προσώπου επιτρέποντας το συσχετισμό τους με λογαριασμούς χρηστών σε ΚΔΕ καθώς και οι νέες δυνατότητες διάδρασης με τα κινητά τηλέφωνα τελευταίας γενιάς.

3.6. Επιπλέον, αυτά τα δίκτυα μπορούν εύκολα να χρησιμοποιηθούν για τη διάδοση ιών, όπως αυτός που προσέβαλε το Twitter το Σαββατοκύριακο της 11ης και 12ης Απριλίου 2009 και δημιούργησε αυτόματα περισσότερα από 100 000 μηνύματα, προσβάλλοντας αμέτρητους λογαριασμούς.

(2) Επ' αυτού, βλ. ειδικότερα την έκθεση του ENISA (Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών) με τίτλο «Security Issues and Recommendations for Online Social Networks», www.enisa.europa.eu/doc/pdf/deliverables/enisa_pp_social_networks.pdf

3.7. Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας Φόρουμ για ένα ασφαλέστερο διαδίκτυο 2008 (Safer Internet Forum) (3), η Επιτροπή υπέβαλε σε δημόσια διαβούλευση (4) ένα ερωτηματολόγιο με θέμα τα ΚΔΕ. Από τις απαντήσεις που έλαβε (5) μπορεί να συναχθεί ότι η διαδικτυακή παρενόχληση (cyberbullying), η παραβίαση της ιδιωτικότητας και η προσέγγιση παιδιών με βλέψεις σεξουαλικής εκμετάλλευσης (grooming) επισημάνθηκαν ως οι κύριοι και συχνότεροι κίνδυνοι που διατρέχουν οι ανήλικοι κατά τη χρήση ΚΔΕ.

3.8. Όσον αφορά τη διαδικτυακή παρενόχληση (6), διαπιστώνεται ότι το 54 % των ευρωπαίων γονέων ανησυχούν για το ενδεχόμενο τα παιδιά τους να πέσουν θύματα αυτής της πρακτικής. Περισσότερο από το 80 % των γονέων στη Γαλλία, την Ελλάδα και την Πορτογαλία ανησυχούν για το ενδεχόμενο τα παιδιά τους να πέσουν θύματα παρενόχλησης κατά τη χρήση του διαδικτύου ή του κινητού τηλεφώνου. Σε χώρες με μεγάλη παράδοση στην προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και στην εκπαίδευσή τους, όπως η Δανία, η Σουηδία και η Φινλανδία, οι γονείς εμφανίζουν ήδη μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στην ασφάλεια των παιδιών τους όσον αφορά τη χρήση του διαδικτύου, καθώς το 69 % εξ αυτών δεν ανησυχούν για το ενδεχόμενο αυτά να πέσουν θύματα διαδικτυακής παρενόχλησης.

3.9. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, σύμφωνα με τα συμπεράσματα πρόσφατης δημοσκοπήσης σε δείγμα 2 000 νέων μεταξύ 11 και 18 ετών, προκύπτει ότι ένας στους τρεις νέους υπήρξε θύμα διαδικτυακής παρενόχλησης μέσω ΚΔΕ και μηνυμάτων SMS, ενώ τα κορίτσια κινδυνεύουν τέσσερις φορές περισσότερο απ' ό,τι τα αγόρια να πέσουν θύματα τέτοιων πρακτικών.

3.10. Η προστασία της ιδιωτικότητας είναι ένα ακόμη από τα μεγάλα προβλήματα που συνδέονται με τη χρήση των ΚΔΕ. Στην 30ή διεθνή διάσκεψη των αρχών προστασίας των δεδομένων και της ιδιωτικότητας, στο Στρασβούργο, στις 15-17 Οκτωβρίου 2008, υιοθετήθηκε ψήφισμα για την προστασία της ιδιωτικότητας στις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης (7), οι συστάσεις του οποίου αξίζουν ιδιαίτερης προσοχής και προβληματισμού.

3.11. Επίσης, στη συμφωνία αυτορρυθμισμού «Safer Social Networking principles for the EU» (Αρχές για μια ασφαλέστερη κοινωνική δικτύωση στην ΕΕ), που υπεγράφη στις 10 Φεβρουαρίου 2009 (8) μεταξύ των φορέων εκμετάλλευσης των κυριότερων ΚΔΕ στην Ευρώπη, με 20 συνυπογράφοντες μέχρι στιγμής, εντοπίστηκαν με σαφήνεια οι δυνητικοί κίνδυνοι που διατρέχουν οι ανήλικοι κάτω των 18 ετών που χρησιμοποιούν αυτούς τους δικτυακούς τόπους: η παρενόχληση (παρενόχληση παιδιών σε διαδικτυακούς τόπους ή με SMS), η ψυχολογική χειραγώγηση (η φιλία που συνάπτει ενήλικας με παιδί με απώτερο σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση) και οι επικίνδυνες συμπεριφορές, όπως η καταχρηστική δημοσίευση προσωπικών δεδομένων για παράνομους σκοπούς.

(3) http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/events/forum/forum_sepet_2008/index_en.htm

(4) http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/policy/consultations/ageverif_sns/index_en.htm

(5) http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/pub_consult_age_rating_sns/summaryreport.pdf

(6) Έρευνα του 2008 στο Flash Eurobarometer n° 248: «Towards a Safer Use of the Internet for children in the EU - a parents' perspective», http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_248_en.pdf

(7) Resolution on Privacy Protection in Social Network Services, http://www.privacyconference2008.org/adopted_resolutions/STRASBOURG2008/resolution_social_networks_en.pdf

(8) «Safer Social Networking principles for the EU», διαθέσιμο στη σελίδα http://ec.europa.eu/information_society/activities/social_networking/eu_action/selfreg/index_en.htm#self_decl

4. Η ακρόαση που διεξήγαγε η ΕΟΚΕ

4.1. Λόγω της ίδιας της φύσης του εν λόγω κοινωνικού φαινομένου και της ταχείας εξέλιξής του, κρίθηκε σκόπιμο, στο πλαίσιο της κατάρτισης της παρούσας γνωμοδότησης, να διεξαχθεί ακρόαση που έλαβε χώρα στην έδρα της ΕΟΚΕ και στην οποία συμμετείχαν ορισμένοι από τους αντιπροσωπευτικότερους ενδιαφερομένους φορείς λειτουργίας και χρήσης των ΚΔΕ, μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και καταναλωτές, καθώς και εκπρόσωποι του Συμβουλίου, της Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια Δικτύων και Πληροφοριών (ENISA), του Ευρωπαϊκού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων και των αρμοδίων εθνικών αρχών.

4.2. Οι γραπτές απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο που είχε προαποσταλεί, οι διάφορες γνώμες που εκφράστηκαν και η ζωντανή αντιπαράθεση ιδεών και προτάσεων (περίληψη διατίθεται στην ιστοσελίδα της ΕΟΚΕ http://www.eesc.europa.eu/sections/ten/index_en.asp?id=7000tenen) συνέβαλαν καθοριστικά και κατά ιδιαίτερα θετικό τρόπο στην εκπόνηση της παρούσας γνωμοδότησης και αποτέλεσαν σαφή μαρτυρία της σημασίας αυτών των εκδηλώσεων άμεσης διαβούλευσης με τους ενδιαφερομένους φορείς της κοινωνίας των πολιτών για τη διαμόρφωση προτάσεων και συστάσεων προς τους υπευθύνους λήψης πολιτικών αποφάσεων και, για τη συγκεκριμένη περίπτωση των ΚΔΕ, προς τους ίδιους τους φορείς εκμετάλλευσης και τους χρήστες.

4.3. Αξίζει να επισημανθεί η σύγκλιση απόψεων μεταξύ των εκπροσώπων της Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων, με τις γενικές γραμμές των προτάσεων που διατυπώνονται στην παρούσα γνωμοδότηση, πέραν των σημαντικών βημάτων που ήδη έχει σημειώσει η Επιτροπή για τον καλύτερο καθορισμό ορισμένων στόχων και την υλοποίηση άλλων, σχετικά με πρωτοβουλίες υπό υλοποίηση ή άλλες υπό σχεδιασμό, πράγμα που δικαιολογεί προβλέψεις για μια πολύ καρποφόρα συνεργασία μεταξύ των οργάνων στο μέλλον.

5. Απαραίτητα μέτρα και προσδοκώμενα αποτελέσματα

5.1. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει και συγχαίρει την Επιτροπή για το έργο που ήδη έχει παράγει ως προς την προστασία των παιδιών κατά τη χρήση του διαδικτύου, και υπενθυμίζει το περιεχόμενο της γνωμοδότησής της για την, υπό εξέταση τότε, πρόταση για την θέσπιση πολυετούς κοινοτικού προγράμματος σχετικά με την προστασία των παιδιών που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο και άλλες τεχνολογίες επικοινωνιών⁽⁹⁾.

5.2. Επίσης αναγνωρίζει τη σκοπιμότητα και τη χρησιμότητα της προαναφερθείσας πρωτοβουλίας αυτορρύθμισης, στην οποία ξεχωρίζει το σύνολο μέτρων που προβλέπονται για την ελαχιστοποίηση των κυριότερων κινδύνων.

5.3. Στο πλαίσιο της εφαρμογής του Προγράμματος για ασφαλέστερο διαδίκτυο 2009-2013 (Safer Internet Programme), η ΕΟΚΕ υπενθυμίζει τη σημασία της εντατικοποίησης του διαλόγου με τους σχετικούς με τα ΚΔΕ φορείς, ιδίως δε με τους νέους, με την προώθηση της συμμετοχής τους στη συζήτηση, σύλληψη και παραγωγή λύσεων για μια ασφαλέστερη χρήση του διαδικτύου.

5.4. Η ΕΟΚΕ φρονεί ότι οι νέοι πρέπει να συμμετέχουν άμεσα στον καθορισμό λειτουργικών προτύπων, στη διαχείριση και την επίλυση ζητημάτων σχετικών με ΚΔΕ, καθώς είναι οι νέοι που πιθανότατα θα μπορούν να αντιληφθούν καλύτερα τις προβληματικές καταστάσεις, κατά τρόπο αποτελεσματικότερο και ταχύτερο.

5.5. Η ΕΟΚΕ προτείνει επίσης να εξεταστεί η δυνατότητα δημιουργίας ενός διεθνούς ή ευρωπαϊκού προγράμματος σπουδών για την κατάρτιση συμβούλων και ψυχοθεραπευτών που θα ειδικεύονται στην επιγραμματική συνδρομή στα θύματα, ιδίως σε περιπτώσεις διαδικτυακής παρενόχλησης και προσέγγισης παιδιών με βλέψεις σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Η ΕΟΚΕ συνιστά να προβλεφθούν, στο πλαίσιο του Προγράμματος για ασφαλέστερο διαδίκτυο, πρωτοβουλίες για την παροχή συμβουλών γενικότερα, και ιδίως στο διαδίκτυο, και για τη θέσπιση προγραμμάτων πρόληψης για παιδιά και εφήβους.

5.6. Και πάλι στο πλαίσιο της εφαρμογής του Προγράμματος για ασφαλέστερο διαδίκτυο 2009-2013, η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία της ανάληψης πρωτοβουλιών υπέρ του ψηφιακού αλφαριθμητισμού, και συγκεκριμένα της ασφαλούς χρήσης των ΚΔΕ, που θα απευθύνονται όχι μόνο σε παιδιά και εφήβους αλλά στον πληθυσμό εν γένει, και ιδίως στους γονείς ως υπευθύνους για την εκπαίδευση των παιδιών, και στα άτομα της τρίτης ηλικίας.

5.7. Από την άλλη πλευρά, η ΕΟΚΕ φρονεί ότι οι φορείς εκμετάλλευσης ΚΔΕ θα πρέπει να προωθήσουν περαιτέρω τις πρακτικές αυτορρύθμισης, ιδίως όσον αφορά την προστασία των ανηλίκων, αλλά μόνον εφόσον διασφαλισθεί ο ανεξάρτητος έλεγχος της συμμόρφωσής τους, ενώ θα μπορούσαν ενδεχομένως να καθιερωθούν ελάχιστες προϋποθέσεις προστασίας δια της νομικής οδού.

5.8. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ στηρίζει την μετεξέλιξη των συστημάτων αυτορρύθμισης προς την κατεύθυνση της συρρύθμισης, είτε σε κοινοτικό, είτε σε εθνικό επίπεδο, με τη συμμετοχή ρυθμιστικών αρχών, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η αποτελεσματική εφαρμογή των συναφθειών συμφωνιών, η πρόληψη των παρεκτροπών, η καταστολή των παραβιάσεων και η τιμωρία των παραβατών από τους ομότιμους τους.

5.9. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει και συμερίζεται σε γενικές γραμμές τις συστάσεις του ψηφίσματος για την προστασία της ιδιωτικότητας στους τόπους κοινωνικής δικτύωσης, που υιοθετήθηκε στις 17 Οκτωβρίου 2008, κατά την 30ή Διεθνή διάσκεψη των ρυθμιστικών αρχών προστασίας δεδομένων και της ιδιωτικότητας⁽¹⁰⁾, καθώς και της πρόσφατης γνωμοδότησης της Ομάδας εργασίας του άρθρου 29 σχετικά με τις επιγραμματικές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης⁽¹¹⁾, καλεί δε την Επιτροπή να τις υιοθετήσει και να μεριμνήσει για την αποδοχή τους από τους φορείς εκμετάλλευσης σχετικών υπηρεσιών.

5.10. Η ΕΟΚΕ θεωρεί επίσης ότι απαιτούνται επιπρόσθετες προσπάθειες για τη βελτίωση της ενημέρωσης και την εμφάνιση της εκπαίδευσης από τα πρώτα χρόνια της σχολικής φοίτησης, με σκοπό την αποτελεσματικότερη πρόληψη των κινδύνων και την καλύτερη χρήση αυτών των τόπων κοινωνικοποίησης. Προς τούτο θα πρέπει να ξεκινήσουν εκστρατείες ευαισθητοποίησης σε κοινοτικό επίπεδο και στα διάφορα κράτη μέλη. Προς τούτο, και συμπληρώνοντας τις πρωτοβουλίες που θα αναπτυχθούν στο πλαίσιο του Προγράμματος για ασφαλέστερο διαδίκτυο, θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμος ένας «eYou-Guide» που θα απευθύνεται ειδικά στους χρήστες ΚΔΕ, ένα είδος πύλης των δικαιωμάτων του χρήστη υπηρεσιών ΚΔΕ, με δυνατότητα καταγγελίας καταχρήσεων και επίλυσης διαφορών σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, δηλαδή ένας ενιαίος δικτυακός τόπος όπου θα είναι δυνατή η «διαχείριση» των δικαιωμάτων των χρηστών, η αποτίμηση του κοινοτικού συντονισμού, η συζήτηση τρόπων παρέμβασης και πολιτικών και η αξιολόγηση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών αρχών.

⁽¹⁰⁾ Το κείμενο των συστάσεων είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.privacyconference2008.org/adopted_resolutions/STRASBOURG2008/resolution_social_networks_en.pdf

⁽¹¹⁾ Ομάδα εργασίας του άρθρου 29 για την προστασία δεδομένων, «Γνώμη 5/2009 σχετικά με τις επιγραμματικές υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης», που υιοθετήθηκε στις 12 Ιουνίου 2009, http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_el.pdf.

⁽⁹⁾ ΕΕ C 224 της 30.8.2008, σ. 61.

5.11. Η ΕΟΚΕ κρίνει επίσης ότι χρειάζονται περαιτέρω επενδύσεις από τα προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης, εθνικά και κοινοτικά, καθώς και από τους ίδιους τους φορείς εκμετάλλευσης ΚΔΕ, για την ανάπτυξη και την τελειοποίηση τεχνικών φιλτραρίσματος και άρνησης της πρόσβασης που θα επιτρέπουν στις οικογένειες μια συνετή αλλά και συνεπή εφαρμογή της αρχής της πρόληψης.

5.12. Δεδομένης της φύσης και του εξελικτικού και δυναμικού χαρακτήρα του φαινομένου, η ΕΟΚΕ θα έβλεπε θετικά μια πράσινη βίβλο της Επιτροπής, που να αξιοποιεί τα αποτελέσματα της δημόσιας διαβούλευσης του Ιουλίου του 2008, να καθορίζει τις κύριες επιλογές για τις μελλοντικές εξελίξεις και να αναλύει τις αντίστοιχες συνέπειες, κατόπιν εκτεταμένης διαβούλευσης με τις επιχειρήσεις και τους επαγγελματίες του κλάδου, τους μελετητές και τις οργανώσεις και ενώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

5.13. Προς τούτο αξίζει να εξετασθεί η δυνατότητα ενός συνεκτικού νομικού πλαισίου σε όλη την ΕΕ, που θα προκύψει από μεγαλύτερη συνεργασία και συντονισμό των εθνικών πολιτικών. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στις συμβατικές υποχρεώσεις της εγγραφής στους τόπους δικτύωσης, όπου οι καταχρηστικοί όροι αποτελούν κανόνα, ιδίως όσον αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο και τη δικαιοδοσία.

5.14. Καθώς πρόκειται για κατεξοχήν διεθνές φαινόμενο, όπου οι κύριες υπηρεσίες ΚΔΕ υπόκεινται σε δικαιοδοσίες εκτός ΕΕ, η ΕΟΚΕ κρίνει ζωτικής σημασίας την αποτελεσματική προώθηση των ακολούθων μέτρων:

5.14.1. Να καθοριστούν σε διεθνές επίπεδο οι αρχές και κανόνες δεοντολογίας των υπηρεσιών ΚΔΕ, ιδίως δε όσων απευθύνονται σε ανηλίκους.

5.14.2. Να θεσμοθετηθούν μηχανισμοί ελέγχου της συμμόρφωσης με αυτούς τους κανόνες, οι οποίοι, δεδομένης της φύσης των υπηρεσιών, θα πρέπει αναγκαστικά να λειτουργούν σε διασυνοριακό πλαίσιο.

5.14.3. Να ενισχυθεί και να καταστεί ευχερέστερη η συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τρίτες χώρες, ευρωπαϊκές και μη, σε πολιτικό και λειτουργικό επίπεδο, για τον εντοπισμό των κινδύνων και των προβλημάτων που συνδέονται με τη χρήση αυτών των υπηρεσιών, για την αναζήτηση των καλύτερων λύσεων αντιμετώπισης τέτοιων καταστάσεων, και οποτεδήποτε το διεθνές νομικό πλαίσιο το επιτρέπει, για την αποτελεσματική εξάλειψη καταστάσεων που θίγουν τα δικαιώματα των πολιτών/καταναλωτών.

5.15. Η ΕΟΚΕ τονίζει επίσης την ανάγκη αποτελεσματικής διεθνούς συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών με σκοπό την μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των απαραίτητων μέτρων υπέρ μιας ασφαλέστερης χρήσης του διαδικτύου⁽¹²⁾. Προκειμένου να διασφαλιστεί η διάδοση και ανταλλαγή γνώσεων, ο συντονισμός του σχεδιασμού και της εφαρμογής των νόμων και η εξεύρεση της απαραίτητης χρηματοδότησης για την εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων, απαιτείται πιο δυναμική διεθνής προσέγγιση, τόσο εντός όσο και εκτός ΕΕ.

5.16. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει την ανάγκη τα κράτη μέλη να κυρώσουν τις Συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης για το ηλεκτρονικό έγκλημα και την προστασία των παιδιών από την σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση⁽¹³⁾, κάτι που θα αποτελέσει σημαντικό βήμα για να μπορεί η Ευρωπαϊκή Ένωση να δρα στη διεθνή σκηνή ως ενιαίο σύνολο.

5.17. Τέλος, η ΕΟΚΕ, παράλληλα με τις προαναφερθείσες πρωτοβουλίες, διερωτάται μήπως θα ήταν σκόπιμη η διεύρυνση και ενοποίηση των αρμοδιοτήτων που σήμερα είναι διεσπαρμένες σε διάφορες αρχές, μέσω της θεσμοθέτησης ενός Διαμεσολαβητή σε κοινοτικό επίπεδο για όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με τον οπτικο-ακουστικό τομέα — ιδιωτικότητα, προστασία δεδομένων, ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δικαίωμα απάντησης, ελευθερία της έκφρασης — συμπεριλαμβανομένων των ΚΔΕ, σύμφωνα (με όρους συγκριτικού δικαίου) με το καναδικό πρότυπο του «Privacy Commissioner», η πρόσφατη παρέμβαση του οποίου, στο πλαίσιο των διευρυνόμενων εξουσιών του, σχετικά με την εικαζόμενη καταχρηστική διατήρηση προσωπικών δεδομένων από το Facebook, αποτέλεσε είδηση⁽¹⁴⁾.

Βρυξέλλες, 4 Νοεμβρίου 2009

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Mario SEPI

(12) Θέση που υπερασπίστηκε ο κ. Τόθ, πρόεδρος του τμήματος TEN της ΕΟΚΕ, στην πρωτοβουλία της ΕΟΚΕ «Public Presentation on Protecting children using the internet», στις 5 Μαΐου 2009 (περισσότερες πληροφορίες στη διεύθυνση http://www.eesc.europa.eu/sections/ten/index_en.asp?id=4300003tenen).

(13) <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=201&CL=ENG>

(14) Σχετικά με το Office of the Privacy Commissioner of Canada (OPC), βλ. http://www.priv.gc.ca/aboutUs/mm_e.cfm#contenttop και σχετικά με την πρόσφατη παρέμβασή του για το Facebook, βλ. http://www.priv.gc.ca/media/nr-c/2009/nr-c_090716_e.cfm